

Наукові перспективи
Видавнича група

СУСПІЛЬСТВО ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ

№4(4)2024

*Тернопільський національний медичний
університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України*

Видавнича група «Наукові перспективи»

*Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління*

Християнська академія педагогічних наук України

«Суспільство та національні інтереси»

№ 4(4) 2024

Київ – 2024

*Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical
University*

Publishing Group "Scientific Prospects"

*All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public
Administration*

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

«Society and national interests»

№ 4(4) 2024

Kyiv – 2024

УДК:37.035.6:616-053.82:355.01

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-335-345](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-335-345)

Івашкевич Євген Михайлович доктор філософії, старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини, підполковник запасу, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, <https://orcid.org/0000-0001-7666-0548>

Чорна Валентина Володимирівна доктор. мед. наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, <https://orcid.org/0000-0002-9525-0613>

Подолян Володимир Миколайович підполковник медичної служби, доцент, канд. мед. наук, кафедри організації медичного забезпечення ЗС, Українська Військово-медична академія, <https://orcid.org/0000-0002-1130-4400>

Хлестова Світлана Святославівна канд, пед. наук, доцент кафедри медичної біології, Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова, <https://orcid.org/0000-0001-7888-2427>

Коломісць Вікторія Валеріївна студентка, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, <https://orcid.org/0009-0006-2991-6241>

АНАЛІЗ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СТАНІВ

Анотація. Повномасштабна війна росії проти України, спонукала у необхідності знаходження нових підходів у освітньому процесі патріотичного виховання молодого покоління. Метою роботи полягає у проведенні аналізу стану патріотичного виховання студентської молоді до початку російсько-української війни та змін, що відбулися після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Автори вивчали рівень військово-професійної спрямованості за методикою оцінки адаптаційних здібностей особистості (багаторівневий особовий опитувальник «Адаптивність - 200»). У 2021 році високий рівень військово-професійної спрямованості, що виражає бажання продовжувати професійну діяльність, у тому числі і в особливих умовах становило 36,0% опитаних респондентів, у 2022 році – 51,0%, а у 2023 році – 53,0%; достатній рівень військово-професійної спрямованості, що уособлює стійку орієнтацію на продовження професійної діяльності, у тому числі і в

особливих умовах склало – 41,0%, у 2022 та 2023 роках склав по 40,0%; в цілому достатній рівень військово-професійної спрямованості, що орієнтує на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах у 2021 році мали 14% опитаних, у 2022 році – 6,0%, а у 2023 році – 3,0%; недостатній рівень військово-професійної спрямованості, що не повною мірою задовольняє майбутньою військово-професійною діяльністю, їх орієнтація на професійну діяльності сумнівна у 2021 році складало – 9,0%, а у 2022 та 2023 навчальних роках – 3,0%. Отже рівень військово-професійної спрямованості значно зріс в 2022 році у порівнянні з 2021 роком та має незначні відмінності порівняно з 2023 року. Перш за все такі різкі зміни ми пов'язуємо з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Держава активізувала свою роботу з патріотичного виховання та військово-професійної підготовки у зв'язку зі збільшеним інтересом до військової сфери, суспільство переосмислило свої соціальні пріоритети, включаючи більшу увагу до оборони і безпеки, усунення існуючої та підготовки до можливих загроз.

Ключові слова: патріотичне виховання, формування патріотизму, військово-професійна спрямованість.

Ivashkevych Yevhen Mykhailovych PhD, Senior Lecturer, Department of Disaster Medicine and Military Medicine, National Pirogov Medical University Vinnytsya, <https://orcid.org/0000-0001-7666-0548>

Chorna Valentyna Volodymyrivna Doctor of Medical Sciences, associate professor in the Department of Disaster Medicine and Military Medicine, Medicine National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, <https://orcid.org/0000-0002-9525-0613>

Podolian Volodymyr Mykolayovych Associate Professor, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Medical Support of the Ukrainian Military Medical Academy, Lieutenant Colonel of the Reserve Medical Service, <https://orcid.org/0000-0002-1130-4400>

Khliestova Svitlana Svyatoslavivna candidate of pedagogical sciences, Associate Professor in the Department of Medical Biology, Medicine National Pirogov Memorial Medical University, <https://orcid.org/0000-0001-7888-2427>

Kolomiets Victoria Valeriivna student of Medicine National Pirogov Medical University Vinnytsya, <https://orcid.org/0009-0006-2991-6241>

ANALYSIS OF PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF EMERGENCY

Abstract. Russia's full-scale war against Ukraine has prompted the need to find new approaches in the educational process of patriotic education of the younger generation. The purpose of the paper is to analyze the state of patriotic education of students before the beginning of the Russian-Ukrainian war and the changes that occurred after Russia's full-scale invasion of Ukraine. The authors studied the level of military and professional orientation using the methodology for assessing the adaptive abilities of a person (multi-level personality questionnaire "Adaptability - 200"). In 2021, a high level of military and professional orientation, which expresses a desire to continue professional activity, including in special conditions, amounted to 36% of the surveyed respondents, in 2022 – 51,0%, and in 2023 – 53,0%; a sufficient level of military and professional orientation, which embodies a stable orientation to continue professional activity, including in special conditions, amounted to 41,0%, in 2022 and 2023 – 40,0%; in general, 14,0% of respondents had a sufficient level of military and professional orientation, which focuses on continuing professional activities, including in special conditions in 2021, 6,0% in 2022, and 3,0% in 2023; insufficient level of military and professional orientation, which does not fully satisfy future military and professional activities, their orientation to professional activities is questionable in 2021 amounted to 9,0%, and in 2022 and 2023 – 3,0%. Thus, the level of military and professional orientation increased significantly in 2022 compared to 2021 and has little difference compared to 2023. First of all, we attribute such dramatic changes to the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The state has intensified its work on patriotic education and military professional training due to the increased interest in the military sphere, and society has rethought its social priorities, including greater attention to defense and security, eliminating existing and preparing for possible threats.

Keywords: patriotic education, formation of patriotism, military and professional orientation.

Постановка проблеми. Як свідчить історичний досвід, без держави немає нації, немає мови, йдуть у небуття культура, історія, традиції. Війна, яку розв'язала росія проти України, призвела до необхідності знаходження нових підходів у відношенні до освітнього процесу та виховання молодого покоління.

Виховна робота вищих навчальних закладів є достатньо суб'єктивним фактором, тому залежить від докладання професійних зусиль викладачів-кураторів, менеджерів виховної роботи та адміністрації закладів вищої освіти. Традиційна виховна робота виявилася сьогодні малоефективною

щодо забезпечення високого рівня сформованості патріотизму студентської молоді. Про це свідчать наявні суперечності між вимогами, які висуває сучасне суспільство в нових політичних, соціально-економічних умовах до підготовки фахівців та патріотичною активністю здобувачів закладів вищої освіти; між соціальною значущістю активного включення здобувачів у процес виховної роботи закладів вищої освіти та недостатньою розробленістю і варіативністю форм та методів виховної патріотичної активізації студентської молоді розглянуто в [1, С. 170].

Тому особливої уваги потребує розвиток національно-патріотичного виховання, оскільки воно є ключовим елементом національної безпеки та консолідації держави. Метою національно-патріотичного виховання є формування в особистості високої патріотичної свідомості, відповідальної громадянської позиції, почуття любові до Вітчизни та готовності захищати національні інтереси, незалежність та територіальну цілісність України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початку набуття незалежності у 1991 році в Україні недостатньо створено належного підґрунтя для формування патріотичної свідомості молоді. Патріотичне виховання в Україні до 2014 року знаходилося в складному стані з кількох причин:

1. Політичні зміни:

- неоднозначна політика влади – в Україні часто спостерігалася нестабільність у політиці та урядовому керівництві, що створювало несприятливі умови для реалізації довгострокових освітніх стратегій, включаючи патріотичне виховання;
- корупція та недостатнє фінансування – фінанси, які були призначені на освіту, часто розподілялися неефективно і не витрачалися на підтримку виховання патріотичного духу;
- маніпуляція ідеологією – політичні сили були зацікавлені в зміні уявлень про патріотизм та національну ідентичність на користь своїх власних інтересів, це призводило до зміни акцентів у патріотичному вихованні, що не завжди відповідало національним інтересам;
- міжнародні відносини та пропаганда – умови внутрішньополітичної боротьби, особливо в контексті відносин з різними національностями, вплинули на сприйняття патріотичного виховання, маніпуляції та недостатність об'єктивної інформації призвели до зниження значення патріотичних цінностей.

2. Відсутність чіткої стратегії:

- втрата цілісного спрямування – відсутність цілей та завдань патріотичного виховання призвели до втрати цільового спрямування, коли програми і заходи не спрямовані на досягнення конкретних результатів у формуванні патріотичних цінностей серед населення;

- розбіжність поглядів – відсутність чіткої стратегії щодо патріотичного виховання молоді призвели до виникнення розбіжностей у визначенні патріотичних цінностей та завдань, до конфліктів і непорозумінь між різними структурами, які відповідали за освітні програми;

- недостатнє впровадження нових методів та підходів у патріотичному вихованні.

3. Вплив російської пропаганди:

- маніпуляція інформацією – інформація спрямовувалась на підірив патріотичних ідеалів та формувала негативне ставлення до власної країни, що істотно впливало на молоде покоління та освітні інституції;

- створення міфів та стереотипів – російська пропаганда створювала міфи та стереотипи про власну країну, що призводило до втрати національної самосвідомості та підтримки патріотичних цінностей серед громадян;

- поширення негативного зображення країни – російська пропаганда акцентувала увагу на негативні аспекти життя в Україні, що призводило до втрати національної гордості та патріотичного духу;

- заплутування інформаційного простору – пропаганда заплутувала інформаційне середовище, штучно створюючи конфлікти та розбіжності в суспільстві, що призводило до ускладнення ефективного патріотичного виховання;

- зниження довіри до влади – систематичне поширення негативної інформації призводило до зниження довіри громадян, до власної держави та її інституцій, що ускладнює реалізацію патріотичного виховання.

4. Економічні проблеми:

- обмежене фінансування та відсутність інвестицій системи освіти – обмежені фінансові ресурси на освітні програми, включаючи патріотичне виховання, призводили до зменшення кількості та якості заходів, брак інвестицій призвело до стагнації програм, не забезпечило потреби і вимоги суспільства та молоді;

- недостатність інфраструктури – економічні проблеми призводили до недостатності інфраструктури для проведення патріотичних заходів, наприклад, відсутність адекватних місць для проведення лекцій, культурних заходів тощо;

- економічні кризи, безробіття та низький рівень життя – соціально-економічні проблеми, такі як безробіття та економічні кризи, займали увагу громадян і влади, що зменшуючи пріоритетність питань патріотичного виховання, труднощі і низький рівень життя, призводили до втрати віри в державу та патріотичні цінності;

- відсутність кваліфікованих кадрів для проведення патріотичних заходів навчання, лекцій, відсутність предмету в навчально-виховних закладів різних рівнів щодо патріотичного виховання.

«Одна з основних проблем сучасної України – це ігнорування близького й далекого історичного досвіду», – наголошував кілька років тому экс-прем'єр-міністр України Євген Марчук. – Багато історій повторюється. Якби люди, що приймали важкі рішення, знали принаймні історію останніх 10-15 років, Крим ми могли б не втратити. Держава не опікувалася своїми людьми на Донбасі, фактично здавши його «в лізинг» одній структурі. На глибокому рівні відчуття держави як такої там було розмите. Саме тому так легко і ефективно відбулась інфільтрація «руського міра». У Бісмарка є фраза: «Успіх у війні вирішують два фактори: рушниця нового зразка і шкільний вчитель». Так от саме брак патріотичного виховання, відчуття держави як Батьківщини, структури, яка захищає, стала на Сході України ключовою проблемою. Євроінтеграція – це добре, але питання внутрішньої української інтеграції було повністю занедбане. В Україні дуже багато історичних явищ, які могли б такій інтеграції сприяти, але цього не відбувається» розглянуто в [2,С.1].

З початку російсько-української війни виникла реальна загроза зникнення України з політичної карти світу. Події, що стрімко розгорталися довкола України та швидкоплинні бойові дії на карті військових дій радикально розвернули ситуацію – спонукали владу й український народ згуртуватися та мобілізуватися. Усвідомивши свою національну унікальність, ідентичність і самодостатність, ще раз довели право бути господарем на власній землі.

Як ніколи став актуальним вислів Олександра Довженка: «Ми б'ємося за те, чому нема ціни у всьому світі, – за Батьківщину!» відомо з [3,4].

У своєму зверненні до українців і народів світу Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Володимир Зеленський зазначив: «24 березня – місяць нашого спротиву. Героїчного спротиву Української держави, українського народу безжальному вторгненню російської федерації. Вже місяць нашому захисту від намагання нас знищити. Стерти з лиця землі. Початковий задум російських військ розвалився ще в перші дні вторгнення. Вони були впевнені, що Україна – це не держава. Вони були впевнені, що ми – це не народ. Вони думали, що українці злякаються. Вони думали, що ми, українці, не будемо боротися. Вони нічого не знають про нас, про українців. Нічого не знають взагалі про свободу. Про те, яка вона цінна. Вони не знають, як свобода збагачує життя. Дає життю сенс. Вони помилилися. Вони обманули самі себе. Це їхнє державне самогубство. А ми лише захищаємо своє життя. Свою свободу. Нашу власну державу. Наших дітей. А значить – наше майбутнє. Це війна за незалежність. І ми зобов'язані перемогти» відомо з [5].

З початком російсько-української війни, коли питання національної самосвідомості та патріотизму стали ще більш актуальними та важливими для суспільства відбулися зміни, які свідчать про значний розвиток і активізацію патріотичного виховання в Україні. До них можна віднести:

Освітні програми. Важливою складовою підвищення патріотизму є освітні програми, спрямовані на формування національної самосвідомості. Включення до шкільних і університетських програм предметів з історії та культури країни дозволяє молоді краще розуміти своє коріння та пишатися своєю державою. Особливу увагу слід приділити організації зустрічей з ветеранами та учасниками бойових дій, які можуть поділитися своїм досвідом та героїчними історіями.

Патріотичні заходи. Проведення тематичних заходів, таких як День Незалежності, День захисника України, сприяє формуванню національної гордості. Організація патріотичних флешмобів, мітингів та концертів об'єднує молодь навколо спільних цінностей та ідеалів. Такі заходи допомагають відчувати єдність та підтримку один одного у важкий час.

Медіа та соціальні мережі. Сучасна молодь активно використовує медіа та соціальні мережі, тому створення патріотичних відеороликів, документальних фільмів, статей є ефективним способом поширення патріотичного контенту. Активне використання соціальних мереж дозволяє швидко та ефективно доносити важливі повідомлення до великої аудиторії.

Волонтерство. Волонтерська діяльність є потужним інструментом формування патріотизму. Залучення молоді до волонтерських проєктів, спрямованих на підтримку армії та постраждалих від війни, виховує почуття відповідальності та співчуття. Організація зборів гуманітарної допомоги та інших благодійних акцій сприяє розвитку соціальної активності та солідарності.

Культурні проєкти. Підтримка місцевих художників, музикантів та письменників, які створюють патріотичний контент, є важливою складовою підвищення патріотизму. Організація виставок, вистав та концертів, присвячених національним героям та історичним подіям, допомагає молоді краще розуміти та цінувати своє культурне надбання.

Спортивні заходи. Спорт об'єднує та надихає, тому проведення спортивних змагань під патріотичними гаслами є важливим елементом підвищення патріотизму. Популяризація національних видів спорту сприяє формуванню національної гордості та єдності.

Психологічна підтримка. В умовах війни особливо важливою є психологічна підтримка молоді. Налагодження системи психологічної допомоги для молодих людей, які постраждали від війни, допомагає їм впоратися з травматичним досвідом та зберегти позитивне ставлення до

життя. Проведення тренінгів та семінарів з особистісного розвитку та підвищення стійкості сприяє формуванню сильних та впевнених у собі громадян.

Робота з молодіжними організаціями. Підтримка та розвиток молодіжних організацій, які сприяють патріотичному вихованню, є важливим аспектом роботи з молоддю. Спільні проекти з державними та громадськими організаціями дозволяють залучити молодь до активної громадської діяльності та формувати в них почуття відповідальності за майбутнє країни.

Виховання через мистецтво. Мистецтво має потужний вплив на формування патріотичних почуттів. Створення театральних постановок, фільмів та музичних творів на патріотичну тематику сприяє формуванню національної самосвідомості. Проведення конкурсів та фестивалів патріотичного мистецтва стимулює творчий розвиток молоді та зміцнює їх зв'язок з культурними традиціями.

Табори та екскурсії. Організація патріотичних таборів та екскурсій по історичних місцях України є важливим елементом виховання молоді. Під час таких заходів молодь має можливість глибше зануритися в історію своєї країни, відчути зв'язок з минулим та усвідомити важливість захисту своєї Батьківщини. Проведення тематичних майстер-класів та тренінгів під час таборів сприяє формуванню патріотичних цінностей та особистісного розвитку.

Отже, формування патріотизму серед студентської молоді обумовлене різними чинниками, які можуть взаємодіяти між собою, створюючи комплексний і цілісний підхід. Ця взаємодія дозволяє більш ефективно впливати на свідомість молодих людей, формуючи в них стійкі патріотичні почуття та національну ідентичність розглянуто в [6, С. 217].

Мета роботи полягає у проведенні аналізу стану патріотичного виховання студентської молоді до початку російсько-української війни та змін, що відбулися після повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Виклад основного матеріалу досліджень і публікацій. Для з'ясування як вплинуло на свідомість здобувачів державна політика та соціальні програми, соціальне середовище, освіта та особистісні якості учасників освітнього процесу на формування патріотизму, зокрема військово-професійна спрямованість, нами було обрано 96 здобувачів Вінницького Національного Медичного університету (ВНМУ) ім. М.І. Пирогова, які проходили навчання за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби. Військово-професійна спрямованість здобувачів ВНМУ ім. М.І. Пирогова включає в себе орієнтацію особистості на військову службу та військову кар'єру. Вона є важливою складовою професійного та особистісного розвитку особистості, особливо якщо вона має певні амбіції у сфері оборони, безпеки чи військової діяльності. Військово-професійна спрямованість

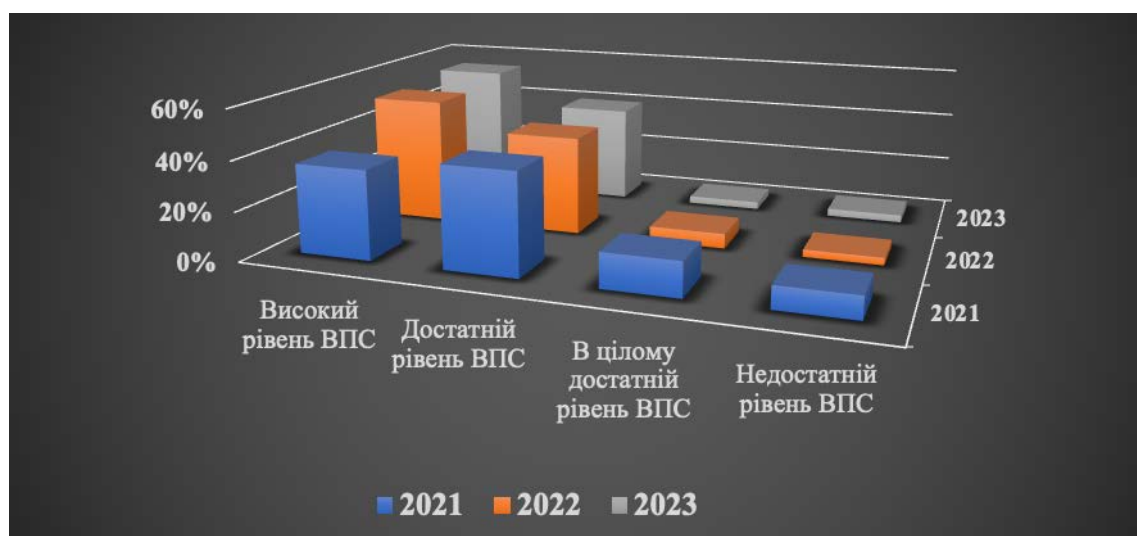
передбачає відповідальність, відданість і здатність майбутніх офіцерів запасу медичної служби до служби у сфері оборони, безпеки та захисту національних інтересів. Для багатьох це є не лише професією, але й стилем життя та вираженням патріотизму розглянуто в [7, С.71].

Протягом 2021-2023 навчальних років ми дослідили, як змінювався рівень військово-професійної мотивації і спрямованості на готовність професійної діяльності пов'язаної із захистом батьківщини.

Для визначення рівня мотивації нами був обраний психолого-діагностичний інструментарій для проведення професійно-психологічного добору з методики оцінки адаптаційних здібностей особистості (багаторівневий особовий опитувальник «Адаптивність -200»).

Опитування проводилось перед початком навчання (вересень 2021 року), після першого року навчання (вересень 2022 року) та по завершенню проходження програми (серпень 2023 року).

Результати дослідження становили (Рис. 1):

Рис. 1 Рівень військово-професійної спрямованості здобувачів, які проходили навчання за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби ВНМУ ім. М.І. Пирогова за період 2021-2023 рр.

У 2021 році високий рівень військово-професійної спрямованості здобувачів ВНМУ ім. М.І. Пирогова, що виражає бажання продовжувати професійну діяльність, у тому числі і в особливих умовах становило 36% опитаних респондентів, у 2022 році – 51,0%, а у 2023 році – 53,0%.

Достатній рівень військово-професійної спрямованості, що уособлює стійку орієнтацію на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах склало – 41,0%, у 2022 та 2023 навчальних роках склав по 40,0%.

В цілому достатній рівень військово-професійної спрямованості, що орієнтує на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах у 2021 році мали 14,0% опитаних, у 2022 році – 6,0%, а у 2023 році – 3,0%.

Недостатній рівень військово-професійної спрямованості, що не повною мірою задовольняє майбутньою військово-професійною діяльністю, їх орієнтація на професійну діяльності сумнівна у 2021 році складало – 9,0%, а у 2022 та 2023 навчальних роках – 3,0%.

Формування патріотизму серед студентської молоді в умовах надзвичайних станів є складним та багатогранним завданням. Комплексний підхід, що включає освітні програми, патріотичні заходи, активне використання медіа, волонтерську діяльність, підтримку культурних проєктів, спортивні заходи, психологічну підтримку, роботу з молодіжними організаціями, виховання через мистецтво та організацію патріотичних таборів та екскурсій, дозволяє ефективно формувати національну самосвідомість та почуття гордості за свою країну серед молоді [8]. Це є запорукою стабільного та успішного майбутнього нації.

Висновки. Отже рівень військово-професійної спрямованості значно зріс в 2022 році у порівнянні з 2021 роком та має незначні відмінності порівняно з 2023 року. Перш за все такі різкі зміни ми пов'язуємо з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Це досить зрозуміло, бо такі події можуть мобілізувати патріотичні почуття серед населення, включаючи бажання служити та захищати свою країну і підвищити зацікавленість у військово-професійній сфері. Держава активізувала свою роботу з патріотичного виховання та військово-професійної підготовки у зв'язку зі збільшеним інтересом до військової сфери, суспільство переосмислило свої соціальні пріоритети, включаючи більшу увагу до оборони і безпеки, усунення існуючої та підготовки до можливих загроз.

Література:

1. Хлестова С. С. Організація соціально-виховної роботи в системі вищих медичних навчальних закладів / С.С. Хлестова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Вип. XXII в двох частинах, ч. 2. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. – С. 170-177.
2. Марчук Є. Дослівно. / Є. Марчук // Сільські вісті. – 2016. - №5 (19337). 19 січ. - С. 1.
3. Довженко О. П. Вибрані твори. / О. П. Довженко. - Одеса : Маяк, 1976. - 147 с.
4. Довженко О. П. Незабутнє (1941-1943): оповідання. / О. П. Довженко. - К. : Дніпро, 1980. - 191 с.
5. Звернення Президента Володимира Зеленського до українців і народів світу. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-volodimirazelenskogo-do-ukrayinciv-i-73777>

6. Коломієць Д. І. Організація освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій: вивчення досвіду європейських країн / Д. І. Коломієць, Є. М. Івашкевич // Інтеграція в європейський освітній простір: діалог зі стейкхолдерами : монографія / за заг. ред. Акімова О. В., Фрицюк В. А. - Вінниця : Друк. - 2022. – С. 217-226.

7. Чорна В. В. Діагностика психічного стану здобувачів вищої медичної освіти як основна детермінанта їх професійного самовизначення / В.В. Чорна, С.С. Хлестова, В.М. Подолян & Ю.К. Гуменюк // *Український журнал військової медицини.* -2022. - №3(3), - С. 71-82. [https://doi.org/10.46847/ujmm.2022.3\(3\)-071](https://doi.org/10.46847/ujmm.2022.3(3)-071)

8. Політична цензура в УСРР-УРСР: практика обмеження друкованої продукції. Вісник Книжкової палати. 2012. № 2. С. 45– 47.

References:

1. Khlestova, S.S. (2013). Organization of social and educational work in the system of higher medical educational institutions. [Organization of a socialeducate work is in the system of higher medical educational establishments] *Collection of scientific works of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University* / Edited by O.V. Havrylov, V.I. Spivak - Issue XXII in two parts, part 2. Series: social and pedagogical. (pp. 170-177). Kamianets-Podilskiy: Medobory-2006 [in Ukrainian].

2. Marchuk, E. (2016). Literally. [Word for word] Village News. (Vols. 5 (19337). 19 January. (pp. 1) [in Ukrainian].

3. Dovzhenko, O.P. (1976). Selected works. [Works are chosen]. Odesa: Mayak, 147 p. [in Ukrainian].

4. Dovzhenko, O.P. (1980). Unforgettable (1941-1943): stories. [Unforgettable (1941-1943): story]. Kyiv : Dnipro, 191 p.

5. Address of President Volodymyr Zelenskyy to Ukrainians and the peoples of the world. Access mode: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-volodimirazelenskogo-do-ukrayinciv-i-73777>. [in Ukrainian].

6. Kolomiets, D.I., Ivashkevych, E.M. (2022). Organization of the educational process in emergency situations: studying the experience of European countries. [Organization of educational process is in the conditions of extraordinary situations: study of experience of the European countries]. *Integration into the European educational space: dialogue with stakeholders: a monograph* / edited by Akimov O.V., Fritiuk V.A. Vinnytsia: Druk. pp. 217-226 [in Ukrainian].

7. Chorna, V.V, Khlestova, S.S., Podolian, V.M & Humeniuk, Y.K (2022). Diagnostics of the mental state of applicants for higher medical education as the main determinant of their professional self-determination. [Diagnostics of mental condition of bread-winners of higher medical education as basic determinant them professional self-determination]. *Ukrainian Journal of Military Medicine.*(Vols. 3(3), (pp. 71-82). [https://doi.org/10.46847/ujmm.2022.3\(3\)-071](https://doi.org/10.46847/ujmm.2022.3(3)-071)[in Ukrainian].

8. Political censorship in the USSR-USSR: the practice of restricting printed products. Bulletin of the Book Chamber. 2012. No. 2. P. 45–47.